

rövid foglalatát adja a társulati gyűléseknek, melyek közül külön kiemelendő az 1898 szeptember 29-iki Erzsébet királyné emlékünnepele.

A társulat névkönyve a tisztikar, választmány, a tiszteleti, valamint az alapító és évdíjas tagok névsorát közli. Némi meglepetéssel kell megjegyeznünk, hogy Hunyadmegye előkelőségeiből és történeti családaiából még igen sokan nem méltatják figyelmükre ezt a társulatot, mely pedig annyi buzgalommal szolgálja a megye szép múltját. Szinte az a kopott észrevétel toúl elé: hogy sokan, igen sokan távollétükkel tündökölnék még. Hisz Hunyadmegyéből nem 85 alapító és 160 évdíjas tag telhetnék ki s egy kis jóakarattal meg kellene kétszereződni ezen számsoportoknak. A taggyűjtést ajánljuk tehát úgy a hunyadmegyei hatóságoknak, mint az értelmiségnek, mert ez a társulat igazán „*hunyadmegyei*“ csak akkor lesz, ha a megye minden számottevő tényezőjét pártolói és munkásai közt szemlélhetjük. Ép úgy feltűnő, hogy sem a megye, sem Déva vagy Vajda-Hunyad, Hátszeg, Szászváros városok vagy a nagyobb községek még rendszeres évi segélyre sem méltatják ezt a jóra való társulatot, mely néhány lelkes tagjának köszönheti ezt a tartalmas Évkönyvet is. A vidéki társulatok első feltétele volna, hogy *a közvetlen környezet hozza meg első sorban értük áldozatait s ne csak a szaktudósok lelkesedjenek azokért.* A hunyadmegyei társulat teljesen rászolgált eddigi sikereivel a megyei társadalom támogatására s gróf *Kuun Géza* elnöki minősége egymagában indokolná óhajtatásunk mielőbbi teljesedését, mert nagy kár volna, hogy ez a társulat is a „*névben élők*“ közé kerüljön. Különösen a társulati múzeum megépítését ajánljuk a megye értelmiségének figyelmébe.

Szentgyörgyi Pál.

KÜLÖNFÉLÉK.

Múzeum a zálogházban.

I.

Egy erdélyi hitelbank zálogosztályában kiváltképpen s eladásra szánt régi serlegekre figyelmeztetvén, megtekintetem azokat s az igazgatóság szíves engedelméből a többi zálogba vetett régi serlegeket: és nagy meglepetésemre olyan gyűjteményt találtam ott régi erdélyi serlegekből, a milyennel egyik múzeumunk sem dicsekedhetik. Sajnos, hogy az érdekesebb példányok nem az eladók között voltak, hanem az elzálogosítottak s minden perczben kiválthatók között.

E serlegek többnyire sátoros cigányok tulajdonai, a kik — tudvalevőleg — előszeretettel vásárolják és szedik össze s nemzedékről-nemzedékre féltékenyen őrzik a régi ezüst poharakat. Ez az ő legkedveltebb

értéktárgyuk s mint hajdan őseinknél az „arany és ezüst marha“ képezte és pótolta a mai takarékpénztári betéteket, értékpapirokat: a sátoros cigány értéktárgya mai napság is — az ezüst pohár. Ha megszorul, beteszi a zálogházba; ha pénzre tesz szert, kiváltja; de eladni csak a legvégső esetben akarja.

Nem régen vásárolt az Erdélyi Múzeum két ilyen serleget egy fogarasi zálogháztól; de, sajnos, a legszebbekhez hozzájutni alig lehetséges.

A kérdéses zálogházban tett futólagos szemlém alatt feltártam előttem az erdélyi fejedelmi kor ötvös művészetének egy egész nagybecsű sorozata. Micsoda remek díszítések, virágfüzérék, formaszépségek, címerek, feliratok, melyek elárúlják a kort és sokszor az eredeti őstulajdonosokat.

A legrégebbek egyike egy kis kehelyalakú ezüst pohár 1571 évszámmal, tehát a Szapolyai János Zsigmond halála és Báthory István fejedelemségre választása esztendejéből.

Még ugyane századból való *Cseszeliczki Boldizsár* felíratos és címeres serlege, kinek egykori gazdáját 1594-ben fejeztette le Kolozsvár piacán Báthory Zsigmond.

A XVII. századból való sorozatot Filstich Lőrincz kolozsvári hírneves ötvös átdöfött szügyű egyszarvút ábrázoló serlege s az *iktári Bethlenek* valamelyikének két hattyú-címeres serlege nyitja meg; egyiken *Kemény János* fejedelem szarvasos címere díszlik; másikon a *Nalácsi (így!) István* és felesége *Tornya Borbára* neve, mellette a *Haller Jánosé* a „Hármas Historia“ írójaé s a *Henter* család egyik XVII. sz. tagjaé. Nem hiányzik a szőlőlevet szerető Apafiak szőlőfürtös címere sem, a tulajdonos *Apafi Miklós* nevével s bezárja a XVII. századi nagybecsű és történeti emlékü sorozatot *Bánffy György* az első gubernator griffmadaras címerű s felíratú serlege.

Külön collectiot képeznek a *czéhpoharak*, jelvényekkel, felíratokkal; továbbá *szász egyházak* egykori serlegei; s egy sajátos collectio *czigány-vajdák* neveivel, bevéselt arc képekkel s sátor előtt ülő cigány alakokkal.

A melyek aztán nem beszélnek az egykori tulajdonosokról, annál ékebben beszélnek az erdélyi fejedelemségi ötvös művészetéről, annak bámulatos fejlettségéről, ékítő magyaros stíljéről.

Az embernek gyönyörrel telik el a lelke, látva ezek szépségét, művészi remektségét; de viszont elszorul a szíve, hogy ezek nem valamely múzeumnak irigyelt és tanúlságú szolgáló kincsei, hanem szétszórt és elzüllött emlékei régi dicsőségnek, honi művészetünknek.

Ez a véletlen lelet azt a gondolatot ébresztette bennem, hogy a kutató és gyűjtő keresse fel a cigány sátrakat s próbálja meg hozzá jutni a hasonló tárgyakhoz, bár — azt hiszem — nem lesz könnyű dolog; s tegyük tanulmány tárgyává a zálogházakat, (ha mindenütt annyí előzékenységgel találkozánk, mint én az illető bank igazgatósága

részéről) s rajzoljuk le, fotografáljuk, írjuk össze és le a történeti és műbecsű ötvösműveket, ha már meg nem szerezhetjük.

Rendszeres és hosszabb idei munkával igen érdekes és közhasznú tanulmány nőné ki magát e rejtett múzeumokban való kutatásból.

II.

Egy hét múlva újra felkeresvén (most már Békésy Károly barátommal és az ő fényképkészülékével) a nagyérdékű gyűjteményt, a következő serlegeket találtuk és vettük számba; és pedig először a felíratos vagy címéres poharakat:

1. Kis ezüst ivópohár 1571 évszámmal egy címér felett, melyben a *nyitott olló* címérmkép szabójelvényt tüntet fel, két oldalt *L. L.* betű a tulajdonos nevét jelzi. Ötvösjegye: egymásba font *M. F.* (J?) betű.

2. Vert ezüst pánczélos pohár MOLNAR JÁNOS köríráttal egy koszorús körben; az előbbihez hasonló mesterjeggyel: az M felett 7 alakú jel.

3. Sima ezüst serleg, fent virágdíszű szegélylyel, oldalán koszorúval övezett címérrrel, benne kardot tartó kar, körülírása: CZERENY SEBESTIEN; a címérpaizs felett 1595 évszám. Ötvösjegy *B T N* monogram.

4. Pénzes pohár, oldalába egymás felett 3 + 3 + 3 eredeti római pénzdarab, fent *B. K.* betűkkel, felette kisebb alakban *B Z I* betűk.

5. Füles ezüst kupa fedeletlen, oldalán egy koszorús körben e felírat:

GEORGIVS

HEDELIUS

1632.

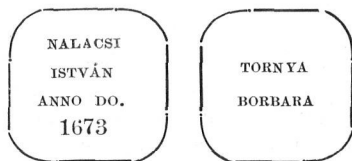
Ötvösjegye *A R* monogram.

6. *Filstich Lőrincz*, kolozsvári XVII. sz. hírneves ötvös, czápás ezüstpohara, címérrrel; a paizsban: szügyén átdőfött egyszarvú, a sisakon lévő korona felett ugyanaz; körírata: LAVRENTIVS FILSTICH. A pohár felső szegélylén: TRIA SVNT POCULA NECESSITATIS IVCVNDITATIS ET TEMVLENTIAE. Mesterjegye a talpán: *N E* monogram.

7. Ezüst pohár, koszorúban eme köríráttal: MAROSVASARHELI KOVÁTS CE POHARA, ANNO DOMINI 1638; alatta kasza és pöröly képe. Mesterjegye: *N B* (vagy *P*?)

8. Fedeles vert ezüst kupa, remek domborművű allegorikus képekkel: *Bachus*, *Euterpe*, *Clio* alakjaival, mindenik alatt latin hexameterekkel, 1642 évszámmal; fedelén, mely idegen hozzáillesztés, török tugra. Mesterjegye: *A B* monogram.

9. Nagy ezüst czápás kupa, XII. számmal, melyből kitűnik, hogy egymásba járó poharak külső darabja, fent és alant aranyozott szegélylyel. Oldalán koszorúval övezett kettős körben ez a felírat:

Mesterjegye a talpán: *S R* (N?) monogram.

10. Nagy ezüst serleg, sima oldallal, rajta az Apafiak szőlőfürtös sisakos címere, melynek körirata: NICOLAVS APAFI 1676. Mesterjegye nincs rajta.

11. Nagy ezüst czápás serleg, címerrel, benne író tollal író kéz, felette *M. B.* betű, alatta 1677. évszám.

12. Hat, domború czikkelyű, remek művű öblös ezüst kupa, mindenik czikkén egy-egy erősen kidomborodó tulipán vagy vadrózsa virág; egyik kisebb tulipán felett címerkép: háromágú liliomszálat tartó kar, körirata: SÁROSPATAKI ISTVAN KOBZOS BORBARA. 1688. (Ha nem csalódom: Teleki Mihály udvari papjának pohara volt.)

13. Nagy czápás ezüst pohár a Bánffy-család kardot tartó griffmadaras címerével, köriratában: GEORGIUS BANFI DE LOSONCZ. I. *Bánffy György*, a XVI. század végén élt első gubernator pohara volt, a munka s felirat arra vall.

14. Szász városbeli szabó czéh-pohár, egyik feléa egy nyitott ollót mutató címer, e körirattal: *Emitt hoc poc. P. F. In memoriam societatis Sartorum.* 1693. die 9 Dec. Két oldalt

MICHAEL KEYSER

JOANNES ETZELY

ANTECESSORES SOCIETATIS

Másik felén ez a felírás: DOMINUS PARENS CUM ASSESSORIBUS

D. JOHANNES GROO

D. MICHAEL KEÜL

D. LUCAS LISTENIUS

Mesterjegye nincs.

15. XVII. sz. czápás pohár, címerrel: koszorúzott fejű kardos férfi alak, kezében írattekeres: IVSTITIA felirattal, felette *C. L.* betűk (Az Erdélyi Múzeum megvette.)

16. Czápás ezüst pohár, körben kikarczott 3—4 soros felirat nyomával, 1700 évszámmal. Mesterjegye *A A* monogram.

17. Fedeles ezüst kupa, talpán 1709 évszámmal.

18. Nagy czápás pohár, aranyozott címerrel, melyben egy szívalak, felette kettős *W* alakkal, felette egy sapkás, köpenyeges alak, jobb kezében virággal, bal kezében égő gyertyával (?), felette felirat: JOHANNES BINDER 1710. Mesterjegye: *C H.*

19. Czápás pohár, címeres, a fiait étető pelikán, körirata: JOHAN CONRADI PASTOR LESCHK. 1714. Mesterjegye hiányzik.

20. Nyolcz egyenes oldalú ezüst serleg, egymásba fonódó szép virág- és vonaldíszítésekkel, egyiken 1740 évszám és *CB* monogram, a talpán tökéletlen karczolású *MR* monogram.

21. Sima ezüst kis pohár, talpán 1770. évszám *IS* ötvösjeggyel.

22. *RIEMER CZECH* feliratú ezüst pohár, állat-, virág- és gyümölesalakú díszítéssel. Felső részén 3 állat alak: vadászkutya, őz és róka; középső részén: tulipán, körte, alma, szőlőfürt; alsó részén vonaldíszű s kerek rajzok.

23. Hosszukás formájú ezüst czéhpohár, kerek virágdísz alatt ollós (szabó) címerrel s *A. G.* betűkkel (XVII. sz). Talpán ötvösjegy: *MD*

24. Kis ezüst pohár, oldalán ovális alakokban virágdíszítések. Talpán *A Giergl. Kolozsvár, 1818.*

Ezek a címeres és felírtos poharak voltak még bent egy héttel később első látogatásom után az illető zálogházban. Ezek azonban a kevésbé művészi kivitelű példányok voltak. A legszebbeken sem címér, sem felírás, de annál gazdagabb ötvösmunka a díszítésekben. Ezeket fénykép felvétel után alkalmilag képmelléklettel fogjuk bemutatni.

Meg kell azonban emlékeznünk a poharaknak egy sajátosság csoportjáról, az u. n. *czigány-poharakról*, melyekből több érdekes példány volt zálogban. Ilyen:

25. Egy nagy öblös, simafalú *czigány-pohár*, oldalán két körrel, melyek mindenikében sátor előtt ülő czigány alakja van bevésve, felette *Szeigo Péter* felírral; a másik felett 1846 évszámmal.

26. Nagy, öblös, ezüst *czigány-pohár*, sima oldallal, két kör alakú díszítéssel, melyekben egy-egy sátor alakja s előtte egy-egy keresztbe tett lábakkal ülő oláh-czigány képe, kezében pohárral, egyik felett eme felírás: *Sága* (= Sárga?) *Péter*. A másik körben u. a. kép felett: 1850. évszám. Talpán mesterjegy *I D.* (63 $\frac{1}{2}$ lat).

27. Nagy ezüst *czigány-pohár*, címerrel, melynek 4 felé osztott paizsában szőlő, sátor, 3 ezüst s 3 vörös pólya és nap látható. Talpán: *Erdődi, Kolozsvár*, közben Kolozsvár címere, alatta a 13 próba jegye s 1851 évszám.

28. Nagy *czigány-pohár*, felső szegélyén vadászjelenetek: vándorló czigányok, sátor, kutya, nyúl stb. képe. Oldalán két kör; egyikben sátor előtt guggoló czigány, kezében pohárral, alatta *Nothi* felírás, a másik körben u. a. kép alatt *Marchus*. Mester- és próbajegy, mint az előbbin.

29. A fennekinez hasonló nagy *czigány-pohár*, sátor előtt ülő czigányképpel, ezzel a felírral: *Marcus Nothi*, a másik kör u. a. képe felett 1846.

Hogy ezek nem arczképek, mutatja az, hogy ez a két, u. a. tulajdonos poharának képe különböző s a második egészen u. a., mint a Sárga Péter poharán lévő kép.)

30. Nagy *czigány-pohár*, *Resmasch Banko* 1861 felírral.

Szádeczky Lajos.

Paulus Diaconus halálának ezerszázadik évfordulója alkalmából Cividálában, a régi Friaulban folyó évi szeptember 3-án *történelmi kongresszus* lesz az olasz király védnöksége s az olasz közoktatásügyi miniszter elnökelete alatt. Ezen az olasz és a külföldi egyetemek s tudós társaságok közül igen sokan képviseltetik magukat; hazánkból idáig csak a *kolozsvári egyetem* jelentette be képviselőjét dr. *Márki Sándor* személyében. A kongresszus körlevele külön is kiemeli a kolozsvári egyetemet, mely nemcsak külön képviselőt küld, ki felolvasást is tart a longobardok magyarországi tartózkodásáról és emlékeiről, hanem elrendelte az egyetem azt is, hogy ugyanezen képviselője, mint a közép-kor tanára, nyilvános előadásokat tartson Paulus Diaconusról s a longobardok magyarországi vándorlásáról, Paulus krónikájának lefordítására pedig pályadíjat tűzött ki (melyet Gombos Ferencz Albin nyert el, Rácz Miklós pedig dícséretben részesült). A felolvasók közt lesz